

1942

NY

KSIEGI PAMIĄTKOWEJ II ZJAZDU FILOZOFICZNEGO
W WARSZAWIE

~~1305.~~

1992

Dr fil. EDMUND ERDMANN

URZECZYWIŚNIENIE
„CHARACTERISTICA UNIVERSALIS“
LEIBNIZA

11-59892

WARSZAWSKIE
TOWARZYSTWO FILOZOFICZNE
Nr. inw. 810

PRZEGLĄD FILOZOFICZNY — 1928

Połączone Biblioteki WFIS UW, IFiS PAN i PTF

T.1942

29001942000000

dr. inż. 810

Sp. Akc. Zakł. Graf. „Drukarnia Polska”, Szpitalna 12.

<http://rcin.org.pl>

Zadaniem niniejszego referatu jest przedstawić Kongresowi wynalezioną przeze mnie naukową *metodę* graficznego zobrazowania wszelkich treści myślowych, ogłoszoną przez Pol. Ak. Um. *). Metoda ta stanowi zarazem rozwiązanie problemu „*Characteristica Universalis*” Leibniza, która również miała być systematem wyłącznie graficznym („*des petites figures a la place des mots*”). Jest ona oparta z jednej strony na jednolitym systemacie zasadniczych gatunków jednostek psychicznych, głównie na gruncie Krytyki czystego doświadczenia Avenariususa, z drugiej strony całkowicie na zasadzie odtwarzania w rysunku treści jednostek psychicznych. (Starożytne pismo ideograficzne przeszło w sylabowe i fonetyczne dla braku teorii i systemu jednostek psychicznych). Same zaś jednostki psychiczne są brane nie w oderwaniu od wyrazów, a jako *pojęcia pospolite* („*vulgäre Begriffe*” Macha) *przywiązane do wyrazów* i zasadniczo jednakowe u ludzi, mówiących różnymi językami (na czym polega możliwość „*tłumaczenia*” z języka na język).

Przeгляд zasadniczych gatunków jednostek psychicznych przedstawia się w najogólniejszych zarysach w następujący sposób:

a) pod względem treści jednostki dają się podzielić na *obiektywne „elementy”* wraz z ich kompleksami (np. „pomarańcza” = pewien kształt + barwa + czucie dotykowe + czucie węchowe + czucie smakowe) i *subiektywne „charaktery”* (np. „przyjemny”, „przykry”, „obcy”, „cenny”, „przed”, „i”, „bo”);

b) pod względem stosunku do innych — na *absolutne*, dotyczące tylko *jednej „rzeczy”*, i *relacje*, dotyczące biegunowo różnie 2 lub więcej „rzeczy”, wymagające „dopełnienia”, „*ergänzungsbedürftig*” (np. „bierze”, „pragnie”, „na”, „bo”);

*) Prace Komisji językowej Nr. 13. „Zasady powszechnej ideografiki analitycznej”.

c) pod względem oceny (praktycznej, *πρακτω*) — na „rzeczy” i ich „cechy”, jako wyraz stosunku *bio*-psychicznego „jakości postaciowej” („Gestaltqualität” von Ehrenfels’a) do jej „podstawy” (Grundlage”), znajdującego w mowie swój wyraz w specyficznych charakteryzacjach wyrazów jako „rzeczowników” a z drugiej strony jako „przymiotników i „czasowników”;

d) pod względem pełni i wyrazistości — na szczegółowe i zredukowane (por. „die physiologische Abstraktion” R. Semon’a, Die Mneme), „ogólne” (Universalialia) (np. „chart” — „zwierzę”, lub „storczyk” — „roślina”).

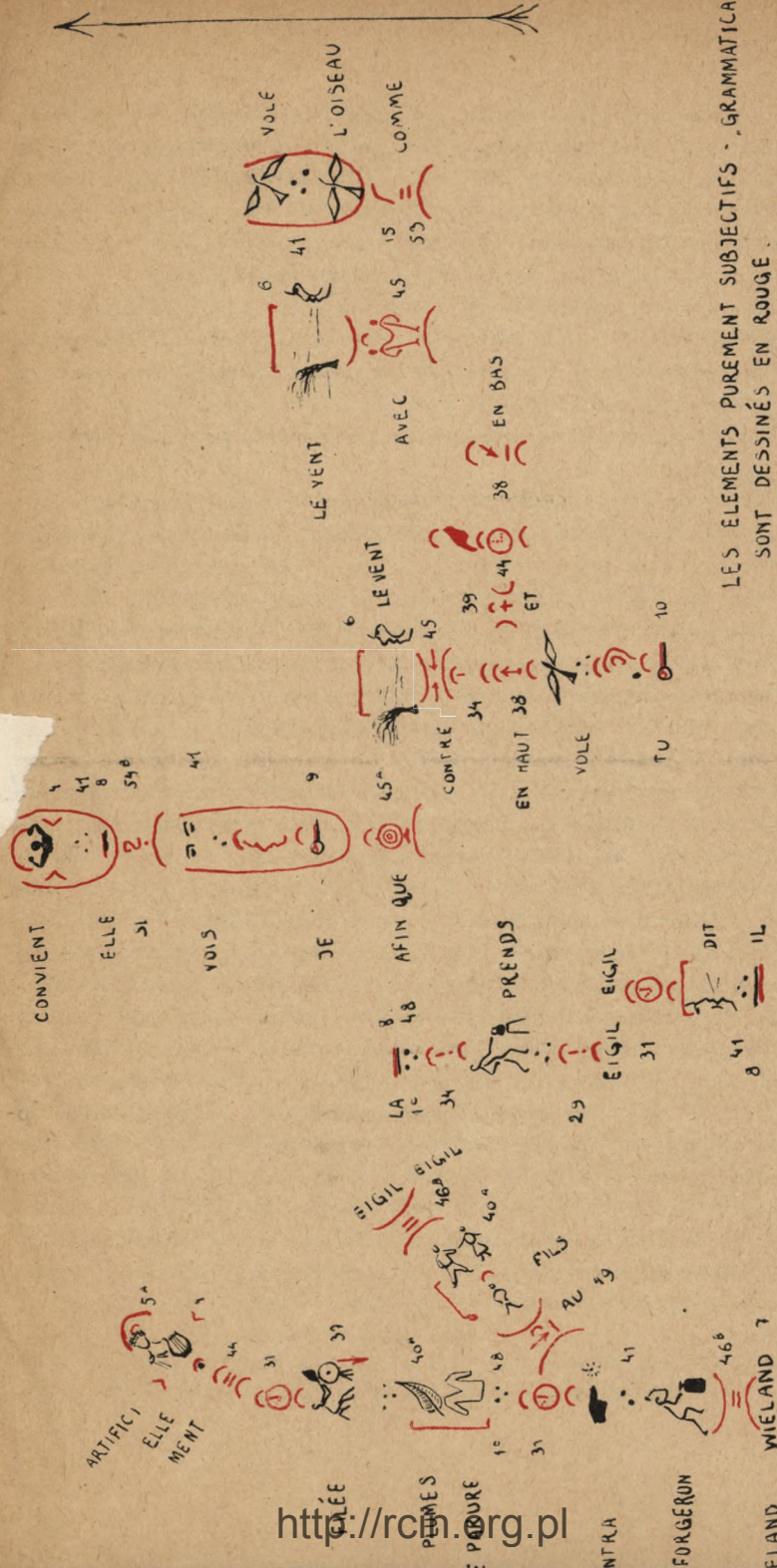
I. *Odtwarzanie w rysunku obiektywnych i pseudoobiektywnych „rzeczy” i „cech”.*

A) „Rzeczy” i „cechy” obiektywne, których treści stanowią „elementy”. Kategorji „rzeczy” i „rzeczownika”, jako jakości postaciowej, odpowiada ideograficznie widzialna narysowana forma czy postać, kształt; a więc narysowane schematycznie słońce, czy człowiek, czy pomarańcza odpowiada tym „rzeczownikom”.

Dla graficznego odtwarzania „cech” zostały przeze mnie wprowadzone czynniki fikcyjne *): 1. „cechy” statyczne, wyrażane w mowie przez kategorję „przymiotnika”: kategorję „cechy” jako „podstawy” „jakości postaciowej” odtwarzam graficznie przez kropkę (jako moment figury), zaś nad nią jako moment określający — rysunek (schematyczny) „rzeczy” charakterystycznej dla danej „cechy”, a więc: „widny” — kropka pod słońcem; „ostry” — kropka pod nożem (p. tab. nr. 1) **); i język genialnie stosuje takie czynniki fikcyjne w postaci „sufiksów” (np. kamien-ny; przyjacielski); 2. „cechy” dynamiczne, wyrażane w mowie przez kategorję „czasownika” odmiennego: kategorję „cechy” jako „podstawy” odtwarzam tu graficznie przez 3 kropki w postaci daszka (jako momenty przebiegu), zaś nad niemi, jako moment określający — rysunek (schematyczny) „rzeczy”, charakterystycznej dla danej „cechy”, a więc: „lata” — 3 kropki pod lecącym ptakiem; „biegnie” — 3 kropki pod biegnącym człowiekiem; wiele przebiegów trzeba rysować kinematograficznie przez 2 momenty: „wstaje” — 3 kropki pod 2 figurami, siedzącą i stojącą, połączonymi poziomymi kropkami (p. tab. nr. 1-b); relacje (obiektywne) jako wartości biegunowe mają 2 daszki różnostronne pod i nad rysunkiem, np. „niesie”, „rzu-

*) O roli fikcyj w myśleniu p. Vaihinger „Die Philosophie des Als-Ob”.

**) Te liczby odpowiadają liczbom na tablicach wymienionej mojej pracy „Zasady powsz. ideogr. anal.”. Prace Kom. język. P. Ak. Um. Nr. 13.

LES ELEMENTS PUREMENT SUBJECTIFS - GRAMMATICAUX⁶
 SONT DESSINÉS EN ROUGE.
 LES NOMBRES TIENNENT AUX NUMEROS DES TABLEAUX
 DE MES "PRINCIPES" (TRAVAUX DE LA COMM. LINGUIST.
 DE L'ACAD. DES SCIENCES DE POLOGNE N°13). CRAGOVIE.

ca" (tab. 1-c). „Rzeczy” „oderwane” odtwarzam w rysunku również przez wprowadzenie czynnika fikcyjnego, poziomej kreseczki, odpowiadającej w mowie „sufiksowi” (np. — ość), a więc „grubość” — kreseczka pod „gruby”; „kwaśność” — kreseczka pod „kwaśny” (p. tab. nr. 2); tak samo „dzieciństwo” — kreseczka pod „dziecko”, „starość” — kreseczka pod „starzec” (tab. nr. 2-a).

Jakości postaciowe *trwające* („sukzessive”) jako „rzeczy”, np. „procesja”, — na dole znak fikcyjnej rzeczy w kształcie *falistej* kreseczki, *nad* nią rysunek procesji (tab. nr. 3); *przebieg*, pomyślany jako „rzecz”, np. „bieg”; na dole falista kreseczka, *nad* nią biegnąca figurka z 3 kropkami poziomymi („bezokolicznik”) pod sobą (przebieg) (tab. nr. 3);

„rzecz” lub „cecha” dynamiczna, „czynność” *zredukowana*, np. „roślina”, „robi” — schematyczny rysunek ze znakami redukcji po bokach (tab. nr. 4).

B) „Rzeczy” i „cechy” **pseudoobjektywne**, których treści stanowią „charaktery”. Są to wartości subiektywne, które przez genialny manewr myślenia = mowy zostają wciągnięte w obręb „rzeczy” i „cech” jako pseudoobjektywne; „charaktery” są to wartości, *okalające* pewne treści objektywne („elementy” i ich kompleksy) — jakby ich *aureole*; np. rosyjskie „krasnaja diewica” nie oznacza „czerwona dziewczyna”, a „krasnaja” oznacza tu wartość subiektywną, uczuciową, okalającą element „czerwony”; tych wartości jest mnóstwo, są one bardzo subtelne i każda ma swój objektywny *podkład*, który może być w każdym wypadku ustalony historycznie przez porównawczą etymologię*), a więc np. „charakter”, „schön” ma za podkład „błyszczący” (scōni), „charakter „bać się” — „drzeć” (bibheti). „Charaktery” również bywają absolutne i relacje, np. „pragnie”. W rysunku przedstawiam te „rzeczy” i „cechy” pseudoobjektywne przez umieszczenie *nad* rysunkiem, jako podkładem „charakteru”, — łuku, najlepiej czerwonego, jako aureoli. Tu chodzi więc o to, żeby wybierać podkłady najbardziej typowe dla uniknięcia dwuznaczności, a więc np. „cel” — tarcza strzelnicza, ponad nią łuk; „ciężki” (trudny) — gwicht z napisem, pod nim kropka, nad nim łuk; „drogi” — jako podkład pierścień z kamieniem; „gniewa się” — figurka z zaciśniętymi pięściami, pod nią 3 kropki, nad nią łuk; „cieszy się” — tak samo — skaczące dziecko (tabl. nr. 5-a); „szuka” (relacja) — figurka szukająca ze świecą

*) P. moje: 3 Beiträge zu einer allgemeinen Theorie der „Begriffe”. Leipzig 1904. (Także po rosyjsku w Izw. Warsz. Uniw. 1903).

pod stołem — rysunek zredukowany — daszki z kropek wdole i w górze w *przeciwnych* kierunkach, ponad tem łuk (tab. 5-b).

Tę samą zasadę aureoli, tylko zmodyfikowanej nieco, stosuje do przedstawiania w rysunku „rzeczy” obiektywnych, trudnych do narysowania, np. „miód”, rysując „rzecz”, ściśle związaną z tamtą — w danym wypadku „ul”, a *nad* nią *klamrę* (tab. nr. 6); i mo-
wa używa takich „tropów”.

Jednostki, mające nazwę *międzynarodową*, ze względów ekonomicznych *piszemy* w formie osnowy, a *pod* wyrazem znak fikcyjnej „rzeczy” lub „cechy” (tab. nr. 7).

II. *Odtwarzanie w rysunku czysto subiektywnych wartości, jako tylko wyznaczników położenia (Setzungsdeterminanten) „rzeczy” i „cech”.*

Są to wartości czysto subiektywne, „charaktery”, które od-
dzieliły się od stałych podkładów, np. „między” od „miedza”, „chez” od „casa”, które jako takie występują tylko jako subiektywne *orientacje* wśród „rzeczy i „cech”.

I one także są albo absolutne, np. „liczba mnoga”, „stopień wyższy”, „forma czasu przeszłego”, „tryb rozkazujący”, albo relacje, np. „przyimki”, „fleksje” („formy przypadków”), „spójniki”. Pierwsze rysują *między* dwoma *jednostronnymi* łukami ponad jednostką, drugie — między dwoma *różnostronnymi* rozbieżnymi łukami między dwiema jednostkami.

1. *Wyznaczniki absolutne.* A) Wyznaczniki jednostek *stacycznych*: W mowie im odpowiadają: „zaimki osobiste” (tab. nr. 8, 9, 10), „dzierżawcze” (tab. nr. 11), „pytajne” (tab. 12, 13, 14), „wskazujące” (tab. 16, 17, 18), „nieokreślne” (tab. 20, 21, 22), „określne” (tab. 23, 24, 25), „liczby” (tab. 26), „liczba mnoga” (tab. 27), „forma zdrobniała” (tab. nr. 28), „wołacz” (tab. nr. 29), „stopniowanie” (tab. nr. 30);

B) (wyznaczniki absolutne) jednostek *dynamicznych*: w mowie im odpowiadają: „czas przeszły” (tab. nr. 31), „czas przyszły” (tab. nr. 32), „coniunctivus” (tab. nr. 33), „imperativus” (tab. nr. 34), „przeczenie” (tab. nr. 35), „partykuła pytajna” (tab. nr. 36), „strona bierna” (tab. nr. 37), „formy czynności”, Aktionsarten, (tab. nr. 38).

2. *Wyznaczniki relatywne:* A) między *równowartościowymi* członami, np. „ojciec i matka”; w mowie odpowiadają im „spójniki współrzędne”; rysują je między dwoma rozbieżnymi łukami poziomymi (tab. nr. 39);

B) między różnowartościowymi członami: jednym „określonym” i drugim „określającym”, np. „człowiek zwyrodniały”, „człowiek oddycha”, „żyje w wodzie”; człon określający rysuje nad członem określonym, a między nimi, pomiędzy 2 rozbieżnymi łukami, rysunek wyznacznika relatywnego:

a) *spięcia* (członów) *organiczne*: w mowie odpowiada „rzeczownik z przydawką” (spięcie statyczne) (tab. nr. 40), „podmiot z orzeczeniem” (spięcie dynamiczne) (tab. nr. 41, 42, 43); b) *spięcia* (członów) *funkcjonalne*, tworzące jednostkę wyższego rzędu, nie organiczną a przejściową; w mowie takim wyznacznikom odpowiadają „przyimki” (tab. nr. 45), zaś wyznacznikowi łącznie z członem określającym — „przysłówki” (tab. nr. 44) i „formy przypadków” (tab. nr. 46, 47, 48, 49, 50); c) organiczne poboczne *spięcia dynamiczne* („podmiot — orzeczenie”) — *jako człony* dynamicznego spięcia głównego: w mowie odpowiadają im „zdania poboczne”: aa) spięcie poboczne stanowi *uzupełnienie przez obiektywną treść* samej tylko kategorii „rzeczy”, lub „cechy”, lub „okoliczności”; w mowie odpowiadają temu „zdania poboczne”, „rzeczownikowe”, „przymiotnikowe” i „przysłówkowe”; w rysunku znak „kategorji” wchodzi w skład głównego spięcia jako „rzecz”, „cecha”, lub „okolicznik” i ma za określający przeciwczłon „poboczną” „cechę” dynamiczną („czasownik”), z którym tworzy spięcie („poboczne”) (tab. nr. 51, 52, 53); bb) spięcie „poboczne” stanowi *uzupełnienie „charakteru” przez obiektywną treść*, jako jego funkcjonalnego podkładu; w mowie odpowiadają temu „zdania poboczne” „treściowe” (najczęściej z „że” = „iże”) (tab. nr. 54-a, b, c); cc) dynamiczne spięcie poboczne stanowi *przeciwczłon relatywnego wyznacznika* (w rodzaju „przyimka”) (tab. 54-d).

Po tym analitycznym przeglądzie, gatunków jednostek psychicznych i wyznaczników podaję jako wzór ideograficznego przedstawienia *powiązanej myśli-mowy* epizod z Eddy (tabl. nr. 55).

Resumując treść referatu twierdzę, że odrębność *mojej metody* ideograficznej polega (w porównaniu z hieroglifami) na 1) ścisłej analizie gatunków jednostek psychicznych, 2) konsekwentnym uwzględnieniu stosunku treści subiektywnych (α) do obiektywnych (a) *), jako ich podkładów, 3) wprowadzeniu niezbędnego pojęcia wyznaczników położenia (α), 4) uwzględnieniu czynników fikcyjnych w myśleniu-mowie i ich graficznym odtwarzaniu, 5)

*) p. mój Wstęp do Ideografiki. Przegl. Filozof. 1924. *Sprostowanie*: W załączonej tablicy (z Eddy) pod liczbą 44 brak wyrazu „ensuite”.

odtworzeniu „charakterów”, jako aureol ich podkładów, 6) konsekwentnym przeprowadzeniu zasady odtwarzania w rysunku czegoś widzialnego, 7) „odczytywanie” odbywa się zdołu (od podstawnego, określanego) ku górze (ku określajacemu).

Co się tyczy „odczytywania” - rozumienia, to ono na razie musi się odbywać za pośrednictwem „wyrazów” „czytającego”, jako narzędzi dowolnego operowania jednostkami psychicznymi; lecz nie jest wykluczone, że wskutek ćwiczenia (częstego powtarzania) wytworzyć się może w mózgu odrębne centrum symboliczne ideograficzne (w sferze wzrokowej) i że dla rozumienia ideograficznego „tekstu” wtedy wystarczy samo jego *oglądanie* zdołu dogóry.

Prócz znaczenia teoretycznego jako ścisłej inwentaryzacji i utrwalenia przez odtworzenie graficzne wszystkich momentów danego procesu myślowego (co dotychczas nie zostało zrobione) moja metoda może z czasem zyskać znaczenie *praktyczne* powszechnego graficznego środka porozumiewania się ludzi niezależnie od ich „języków”, o ile logicy i psychologowie, a także lingwiści się tą metodą zainteresują i zechcą nią zainteresować swoich uczniów.

